



«Πολλοί ιστορικοί έχουν επισημάνει ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στην Ευρώπη η οποία εορτάζει την έναρξη της συμμετοχής της στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και όχι τη λήξη του πολέμου ή την απελευθέρωση της από τους κατακτητές.

Γιατί, κατά την γνώμη σας, συνέβη αυτό και γιατί οι μεταγενέστερες απόπειρες να καθιερωθούν και άλλοι εορτασμοί σχετικοί με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δεν τελεσφόρησαν;»

1

ΚΟΡΚΟΔΕΙΛΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Εισαγωγή

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε το κεντρικό γεγονός του 20^{ου} αιώνα. Ένας πόλεμος που άλλαξε τον κόσμο και διαμόρφωσε νέες ισορροπίες. Ένας πόλεμος που ανέδειξε τα συνεκτικά στοιχεία αλλά και τα εσωτερικά ρήγματα των λαών. Ένας πόλεμος για τον οποίο οι συλλογικές μνήμες διαμορφώνονται ακόμα και σήμερα περνώντας μέσα

1 <http://koutroulis-spyros.blogspot.gr/2010/10/taber.html>,

από τη μνήμη και τη λήθη επιλεκτικά. Πολλές και πολύμορφες οι ιστορικές αναφορές με ιδιαίτερη όμως σημασία οι επετειακοί εορτασμοί που κρατούν τη μνήμη ζωντανή.

Ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον έχει το γεγονός, ότι στην Ελλάδα γιορτάζεται η έναρξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και όχι η απελευθέρωση ή κάποια άλλη σημαντική στιγμή του. Κάθε απόπειρα καθιέρωσης και άλλων εορτασμών απέτυχε.

Διερευνώντας τα αίτια, διαπερνάμε ιστορικά την περίοδο από το 1940 έως και σήμερα, ερχόμαστε αντιμέτωποι με το παρελθόν μας και αντιλαμβανόμαστε πως μέσα από τη λειτουργία της μνήμης και τις ιστορικές συγκυρίες δημιουργούνται ταυτίσεις και διαμορφώνεται η συλλογική συνείδηση του λαού μας, αλλά και πως καθιερώνονται οι επέτειοι.

Το τέλος ενός πολέμου αρχή ενός άλλου

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος φαίνεται να έχει τις ρίζες του στον Πρώτο (1914-18), όταν οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Γερμανία, Ιταλία και Ιαπωνία έβγαιναν δυσαρεστημένες μετά τη συνθήκη του 1919/1920 και κυρίως η ηττημένη Γερμανία που υπέστη ηθικές και υλικές ζημιές.² Η δημιουργία του Άξονα και η έναρξη του Παγκοσμίου Πολέμου ήταν αποτέλεσμα της ηθικής και οικονομικής εξαθλίωσης αυτών των χωρών, της ανόδου φασιστικών καθεστώτων στην Ευρώπη και της ακραίας ρητορικής για ανατροπή της παγκόσμιας τάξης πραγμάτων.

Ένας πόλεμος που δεν ξεκίνησε την ίδια χρονική περίοδο για όλες τις χώρες και δεν τελείωσε για όλους με την ήττα του ναζισμού.³ Στην κεντρική Ευρώπη (Γερμανία-Πολωνία) η επικρατέστερη ημερομηνία έναρξης είναι η 1^η Σεπτεμβρίου 1939, για τη Γαλλία και τη Βρετανία ο Μάιος του 1940, για τη Δανία και τη Νορβηγία ο Απρίλιος του '40, την Ελλάδα ο Οκτώβρης του ίδιου έτους, ενώ για την Αφρική (Αιθιοπία) το 1935-36 και για την Κίνα η πρώτη επίθεση σημειώθηκε στη Μαντζουρία το 1931 ενώ ο πόλεμος εκεί γενικεύτηκε το 1937. Η ΕΣΣΔ μπήκε στον πόλεμο το 1941, όταν δέχτηκε εισβολή από τους Γερμανούς, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε επιτεθεί στην Πολωνία ταυτόχρονα με τα ναζιστικά στρατεύματα και είχε καταλάβει τις Βαλτικές χώρες. Οι ΗΠΑ επίσης μπήκαν στον πόλεμο το 1941, μετά την Ιαπωνική επίθεση και την κήρυξη του πολέμου εναντίον της από Ιταλούς και Γερμανούς.

Το τέλος του πολέμου σήμανε στις 8 Μαΐου 1945, όταν η Γερμανία που υπάρχει μόνο ως απλός γεωγραφικός όρος εκείνη την εποχή⁴, οικονομικά, στρατιωτικά, κοινωνικά, ηθικά και ψυχολογικά καταρρακωμένα, συνθηκολογεί άνευ όρων και χωρίς αμφισβήτηση της ήττας της. Άφησε πίσω του εκατομμύρια θύματα παγκοσμίως, ένοπλους και άμαχους, θύματα γενοκτονιών, βομβαρδισμών, αντιποίνων, λιμών και λοιμών. Άφησε πίσω

²Χάγκεν Φλάισερ, Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη δημόσια ιστορία, Νεφέλη, Αθήνα, 2008, σ. 41

³ Για τις τρεις χώρες της Βαλτικής, Εσθονία, Λιθουανία και Λετονία, που καταλήφθηκαν από την ΕΣΣΔ, το τέλος του πολέμου ήρθε με την αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων το 1990 και το 1994. Βλ. ο. π, σ. 43-45

⁴Χάγκεν Φλάισερ, ο.π, σ. 91

του ερείπια και κατεστραμμένες κοινωνικές δομές. Σε πολλά σημεία του κόσμου εμβάθυνε , όξυνε και οριστικοποίησε διάφορες τάσεις του είχαν κάνει την εμφάνισή τους από τον πρώτο Παγκόσμιο . Άφησε ακόμη και το φόβο ανάφλεξης ενός πολέμου χειρότερου από κάθε προηγούμενο , πυρηνικού.⁵

Για την αντιμετώπιση του ναζισμού συνεργάστηκαν αντίθετες ιδεολογικά δυνάμεις σε μία αντιχιτλική συμμαχία. Ήδη όμως, πριν το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είχε ξεκινήσει το ψυχροπολεμικό κλίμα ανάμεσα στην Αμερική και στην ΕΣΣΔ. Με το τέλος του πολέμου οι δύο υπερδυνάμεις θεμελιώνουν την κυριαρχία τους και εξαργυρώνουν τη βοήθεια που προσέφεραν στην πάταξη του ναζισμού .Το Βερολίνο ,συμβολικό λάφυρο ,βρίσκεται διχοτομημένο. Η μεν Αμερική (και όλος ο δυτικός κόσμος)το θεωρούσε κράτος πρώτης γραμμής απέναντι στον κομμουνιστικό ολοκληρωτισμό και οι ανατολικοί ως τμήμα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού.⁶Ο κόσμος χωρίστηκε στα δυο και οι δυο κυρίαρχοι επεμβαίνουν άμεσα ή έμμεσα , σε χώρες κοντινές ή μακρινές τους, χωρίς περιορισμούς .

Σε ότι αφορά την απόδοση ευθυνών αλλά και τις επιβραβεύσεις για τον Β΄ Παγκόσμιο , ο Ψυχρός Πόλεμος λειτούργησε σαν παραμορφωτικός φακός . Τα κράτη του Γ΄ Ράιχ πήραν «άφεση αμαρτιών» και η ΟΔΓ απολαμβάνοντας την υποστήριξη των ΗΠΑ, επιλέγει τότε τη μνήμη και τότε την αμνησία για το ναζιστικό παρελθόν της ,θεωρώντας ότι αμύνονταν ενάντια στον κομμουνισμό και τα όποια ακραία εγκλήματα ήταν αποφάσεις της χιτλικής εξουσίας. Αντίστοιχα συμβαίνει και στην ΓΛΔ, όπου υποστήριζαν ότι Κόκκινος Στρατός νίκησε τον Φασισμό και εξιλέωσε τους ανατολικογερμανούς από τα εγκλήματα των ναζιστών. Οι μικρότερες συμμαχικές χώρες ,όπως η Ελλάδα, αγνοήθηκαν εντελώς για την συμβολή τους και ειδικά στην καταβολή των πολεμικών αποζημιώσεων .Δεν αγνοήθηκαν όμως στην μετάδοση της αντικομμουνιστικής προπαγάνδας.⁷

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος : Επέτειοι και μνήμη

Οι επέτειοι είναι σημεία συνάντησης του παρελθόντος με το παρόν , αναδεικνύουν την ατομική και τη συλλογική μνήμη και τη διαμορφώνουν ταυτόχρονα, δίνοντας διαφορετικό νόημα στο ιστορικό γεγονός ανάλογα με τη σημασία του για το παρόν .Το πως επηρεάζει το παρελθόν μας τη σημερινή πραγματικότητα είναι μία διαδικασία διαδραστική και απρόβλεπτη.⁸

Χαρακτηρίζονται εθνικές όταν σχετίζονται με το έθνος και τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας μέσω της γλώσσας , των συμβόλων και της θεατρικής αναπαράστασης. Ιδιαίτερη συμβολική σημασία έχει η ίδια η ημερομηνία των επετείων που επιλέγεται, εφόσον η επιλογή του γεγονότος, στο οποίο παραπέμπει, έχει ως στόχο να υπογραμμίσει συγκεκριμένα στοιχεία της συλλογικής ταυτότητας και συγκεκριμένες εθνικές αξίες.⁹

⁵ Στο ίδιο σ. 46-47,49,53

⁶ Στο ίδιο σ. 41

⁷ Στο ίδιο σ. 63-65

⁸ Βόγλης Πολυμέρης, Η δεκαετία του 1940 ως παρελθόν: μνήμη, μαρτυρία, ταυτότητα, Τα Ιστορικά, τόμος 25, τεύχος 47, 2007, σ.438

⁹ [Γιατί η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στον κόσμο που γιορτάζει την αρχή ενός πολέμου και όχι το τέλος του | iefimerida.gr](http://iefimerida.gr) ,(21-12-2017)

Η 8^η Μαΐου 1945, ημέρα συνθηκολόγησης της Γερμανίας, καθιερώθηκε στην Ευρώπη ως ημέρα επίσημου δεκαετούς εορτασμού της επετείου του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με αποκορύφωμα τους εορτασμούς για τα 50 χρόνια από την απόβαση στη Νορμανδία. Οι μονομερείς αναφορές μνήμης επικεντρώθηκαν στα μεγάλα γεγονότα που δεν συμμετείχαν οι Ρώσοι. Αποτύπωναν με αυτόν τον τρόπο τη δυτική θεωρία της ταύτισης του ναζισμού με τον κομμουνισμό. Αυτή η διχαστική πρακτική και θεωρία αγνοούσε τη θυσία των Ρώσων ενισχύοντας τον Ψυχρό Πόλεμο και ταυτόχρονα είχε ως στόχο να συμψηφίσει τους δύο ρόλους της Γερμανίας, αυτόν του θύτη με αυτόν του θύματος.¹⁰

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η αντιμετώπιση αυτών των επετείων στα δυο κομμάτια της Γερμανίας, γιατί δείχνει πως η μνήμη καθορίζεται από το παρόν. Το παρελθόν ανακατασκευάζεται και προσαρμόζεται στις ανάγκες και τις προσδοκίες του παρόντος από τους διαμορφωτές της επίσημης ιστορίας.¹¹

Στην ΓΛΔ η 8^η Μαΐου εορτάζεται ως μέρα απελευθέρωσης από τον φασισμό, που τον γέννησε η «δυτική πλουτοκρατία». Σε σχέση με τη βιαιότητα του Κόκκινου Στρατού επιβάλλεται σιωπή, εφόσον κανείς δεν ήθελε να πλήξει το κύρος των νικητών του φασισμού.

Στην ΟΔΓ αυτή η επέτειος δημιούργησε ενόχληση. Οι δυτικογερμανοί επέλεξαν τη λήθη για αρκετά χρόνια μιας και στους περισσότερους εξουσιαστικούς μηχανισμούς δεν είχε γίνει εκκαθάριση από πρώην ναζιστικά στελέχη, σε αντίθεση με την αποπομπή των αριστερών. Έως το 1963 περίπου, δίνεται έμφαση στα θύματα και στις καταστροφές από τους συμμάχους και κυρίως από τον Κόκκινο Στρατό. Ο επίσημος εορτασμός τους αφορούσε τη στάση κάποιων αξιωματικών κατά του Χίτλερ, την 20^η Ιουλίου 1944.

Οι αποτρόπαιες πράξεις του πολέμου, σε μια προσπάθεια απενοχοποίησης του γερμανικού λαού, αποδόθηκαν σε μια ομάδα ναζιστών γύρω από τον Χίτλερ. Οι χιλιάδες των στρατιωτών θεωρήθηκε ότι έπραξαν σύμφωνα με το καθήκον τους και το νόμο της υπακοής. Οι δίκες των εγκληματιών έδιναν δημοσιότητα ακόμα και στις πιο σκοτεινές πλευρές του πολέμου, δημιουργώντας ένα κλίμα έντονης κριτικής και απόρριψης. Εμφανίστηκαν στη Γερμανία οπαδοί της «μετάνοιας» για τα εγκλήματα και «παραδειγματισμού» των νέων γενεών. Ταυτόχρονα όμως υπήρχαν συντηρητικές φωνές που χαρακτήριζαν την άποψη αυτή «ρεύμα εθνικού μαζοχισμού» και κατηγορούσαν τους αριστερούς οπαδούς της για «ανταγωνισμό μετάνοιας»¹². Μετά την πτώση του καθεστώτος του Υπαρκτού Σοσιαλισμού, όταν τα επιχειρήματα και οι στρατηγικές της δύσης αναπροσαρμόστηκαν, επιβλήθηκε για δεύτερη φορά η λήθη για τα ναζιστικά εγκλήματα και η ΓΛΔ κλήθηκε να απολογηθεί για τα σταλινικά εγκλήματα και την αναγκαιότητα του καθεστώτος.¹³

Το ενδιαφέρον της αναφοράς μας στη μνήμη ή στη λήθη που κυριάρχησε στη διαιρεμένη Γερμανία, βρίσκεται στις ομοιότητες που εμφανίζει με τη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης για το '40, στη χώρα μας.

Η επέτειος της 28^{ης} Οκτωβρίου στην Ελλάδα, μνήμη και λήθη

Στην Ελλάδα, η δεκαετία του '40 υπήρξε καθοριστική για το υπόλοιπο του 20^{ου} αιώνα.

10 Χάγκεν Φλάισερ, ο. π., σ. 86-90

11 Βόγλης Πολυμέρης, ο. π., σ. 441-442

Την περίοδο της Κατοχής, όταν η έννοια της «Πατρίδας» δεν ήταν κάτι δεδομένο, οι Έλληνες αναζήτησαν οικεία σημεία αναφοράς και παραδείγματα ανδρείας. Πρόσφατο παράδειγμα ήταν η έναρξη του πολέμου και όλα τα ηρωικά κατορθώματα κατά των Ιταλών που ήταν ισότιμα με αυτά της επανάστασης του 1821.¹⁴ Η 28η Οκτωβρίου, καθιερώθηκε αυθόρμητα ως μέρα μνήμης από τους ίδιους τους πολίτες, ήδη από το 1941. Το 1944 γίνεται επίσημη γιορτή και είναι το μοναδικό γεγονός του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου που έγινε επίσημη αργία στη χώρα μας. Ήταν ημέρα –σύμβολο αντίστασης του λαού μας, αναγνωρισμένη από όλους και με δυνατότητα συμμετοχής όλων.¹⁵

Η αποχώρηση των Γερμανών ακολουθήθηκε από την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων, όπως και σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως του Νότου. Στην αρχή είχαν αυθόρμητη μορφή και στόχευαν στις εκκαθαρίσεις από τους δοσίλογους και τους προδότες. Με το μοίρασμα των χωρών σε σφαίρες επιρροής, ο ελληνικός εμφύλιος του 1946-49 αποτέλεσε την πιο μαύρη σελίδα της νεώτερης ιστορίας μας και το φίλτρο μέσα από το οποίο αντιλαμβανόμαστε και εγγράφουμε στη συλλογική μας μνήμη την Αντίσταση και την Κατοχή.

Κάθε στρατόπεδο του εμφυλίου διαμόρφωσε το δικό του αφήγημα, τη δική του πολιτική ταυτότητα ανάλογα με τις εμπειρίες του και τα γεγονότα. Οι ατομικές μνήμες λειτούργησαν κοινωνικά και διαμόρφωσαν ισχυρές πολιτικές ταυτότητες και διαφορετικές συλλογικές μνήμες μέσα από συγκρουόμενες αφηγήσεις, από έντονα βιωμένες εμπειρίες και αναμνήσεις, από ισχυρά συναισθήματα.

Η συλλογική μνήμη για το '40 στη χώρα μας είναι μια διαιρεμένη μνήμη, κατακερματισμένη, που την απαρτίζουν η επίσημη, ιδεολογικοποιημένη μνήμη και η ανεπίσημη και αυθεντική. Η διαδικασία της δημιουργίας της περιπλέκεται από τη λήθη, την αποσιώπηση, την απώθηση των εμφυλιακών γεγονότων και από τις δύο αντίπαλες πλευρές.

Η αποσιώπηση φρικτών πράξεων, που θα αποτελούσαν στίγμα για το μέλλον του λαού και ίσως αιτία νέων εμφύλιων συρράξεων, αποτέλεσε κοινωνική ανάγκη που επιλέχτηκε και από τις δύο πλευρές. Κάθε πλευρά όμως είχε επιπλέον ιδιαίτερους λόγους να αναζητά τη λήθη σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και συγκυρίες.

Η Δεξιά παράταξη και όλες οι φιλοδυτικές-φιλογερμανικές κυβερνήσεις που ακολούθησαν στη μετεμφυλιακή περίοδο, στον επίσημο λόγο τους και στο πλαίσιο του ψυ-

12 Η προσπάθεια απενοχοποίησης των Γερμανών για τις φρικαλεότητες του πολέμου βρήκε ανταπόκριση από ιστορικούς, λογοτέχνες, παραγωγούς ταινιών που την υπηρέτησαν. Ο Φρήντριχ με το βιβλίο του «Η φωτιά» προκάλεσε αναταραχή. Η αποδοχή του βιβλίου (Αραβικά ΜΜΕ) ή μη (π.χ. από Καναδούς και Άγγλους), κατέδειξε τη διαφορετική σημασιοδότηση των ιστορικών γεγονότων και της αναβίωσής τους ανάλογα με την ιστορική συγκυρία. Βόγλης, ο.π., σ. 109-118

13 Χάγκεν Φλάισερ, ο.π., σ. 66, 69-70, 76-77

14 Οι πρώτες ομάδες ανταρτών του ΚΚΕ Μακεδονίας είχαν ονόματα ηρώων του '21 και οι οργανώσεις με την συνωμοτική τακτική τους, παρέπεμπαν σε μια «Αόρατη Αρχή» όπως τη Φιλική Εταιρεία αναδεικνύοντας ότι η ιδέα του '21 έχει εντυπωθεί έντονα στη συλλογική μνήμη του λαού μας. Χανδρινός Ιάσωνας, «Εθνική Αντίσταση: Ιστορικές, πολιτικές και θεσμικές εννοιολογήσεις από το 1941 στο σήμερα». Στο Κ. Γαρδίκια, Α.Μ. Δρουμπούκη, κ.ά (επιμ.), Η μακρά σκιά της δεκαετίας του '40. Πόλεμος – Κατοχή – Αντίσταση – Εμφύλιος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2015, σ. 191-192

15 Πασχαλούδη Ελένη, Η Εθνική Αντίσταση στον επετειακό χάρτη της μεταπολεμικής Ελλάδας στο Σ. Δορδανάς, Β. Λάζου κ.ά. (επιμ.), Κατοχική βία, 1939-1945. Η ελληνική και ευρωπαϊκή εμπειρία, Ασί-νη, Αθήνα, 2016, σ.418-419

χρού πολέμου αναφέρονταν κυρίως στον κομμουνιστικό κίνδυνο . Αν και ήταν οι νικητές του εμφυλίου, η λήθη ήταν επιβεβλημένη και τα μνημεία της δράσης τους λιγοστά και σκόρπια. Η ταύτισή τους με τη μοναρχία ,η απουσία τους από την Αντίσταση και η αποκατάσταση των δοσίλογων και των Ταγμάτων Ασφαλείας, ήταν πλευρές που έπρεπε να ξεχαστούν.¹⁶ Αυτό που είχε προτεραιότητα ήταν να αποκαταστήσουν τη σχέση της χώρας με τη Δύση και αυτό θα γίνονταν μέσα από την ελληνογερμανική φιλία (με την ΟΔΓ φυσικά) παρά τις νωπές και σκληρές μνήμες της Κατοχής . Όποιοι επέμεναν να θυμούνται , θεωρούνταν αντιγερμανοί και αριστεροί.

Στην Αριστερά η λήθη και η σιωπή επιβλήθηκαν μετά τη συντριπτική ήττα τους στον εμφύλιο, είτε μέσα από θεσμοθετημένες απαγορεύσεις και διώξεις είτε μέσα από την αυτολογοκρισία για την κατάργηση των διώξεων. Οι αντιστασιακοί του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ χαρακτηρίστηκαν από την Βέρμαχτ ως «συμμορίτες», ορολογία που διατηρήθηκε και εμπλουτίστηκε με διάφορα συνθετικά στη μετεμφυλιακή Ελλάδα .¹⁷

Και ενώ για τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες η Αντίσταση έγινε σύμβολο και συνδυετικός κρίκος στη δημιουργία των πρώτων μεταπολεμικών κυβερνήσεων , εγγυητής της κοινωνικής συνοχής και της τάξης και ιστορική βάση για το όραμα της Ενωμένης Ευρώπης, στην Ελλάδα συνδέθηκε με την Αριστερά και απαξιώθηκε. Η επίκλησή της έφερε διώξεις και περιθωριοποίηση όχι μόνο στους Αντιστασιακούς αλλά και στους απογόνους τους.¹⁸ Η Αριστερά συγκέντρωνε όλα τα κοινά χαρακτηριστικά για να συμπεριληφθεί στη σύνθεση της ιστορικής μνήμης παρά τις αντίθετες συλλογικές μνήμες , τον αγώνα ενάντια στον ξένο κατακτητή, τη συμμετοχή σε ένα διεθνή συμμαχικό πόλεμο ενάντια στο φασισμό, την επίδειξη αυτοθυσίας ,το μεγάλο αριθμό μαρτύρων και το πρόγραμμα εκδημοκρατισμού της κοινωνίας . Η Αντίσταση αποτέλεσε καταστατικό στοιχείο της Αριστεράς, δεν μπόρεσε όμως λόγω του εμφυλίου να αποτελέσει καταστατικό στοιχείο της μεταπολεμικής Δημοκρατίας όπως στην Ιταλία και τη Γαλλία.

Η Δεξιά , με τη θεωρία των «τριών γύρων», θεωρούσε τη δεκαετία 1940-49 περίοδο διαδοχικών προσπαθειών επιβολής της κομμουνιστικής δικτατορίας και διαμελισμού της χώρας, σε συνεργασία με τις όμορες κομμουνιστικές χώρες. Συνδέοντας την Αντίσταση με την Αριστερά και τη δεκαετία με τον εμφύλιο , ανέδειξε την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου ως ηρωική στιγμή.¹⁹

Η επιβίωση όμως του «Εαμικού μπλοκ» παρά τη προπαγάνδα, έδωσε έρεισμα στην παράταξη του Κέντρου, ήδη από τις αρχές του 1950 , να προσεγγίσει τον κόσμο της Αντίστασης διατηρώντας όμως τη διαχωριστική γραμμή με τον Κομμουνισμό. Το 1956 ανακηρύσσεται από το Δημοτικό Συμβούλιο Νίκαιας η 17^η Αυγούστου , ως επετειακή ημέρα αφιερωμένη στο Μπλόκο της Κοκκινιάς, προκαλώντας στον τύπο μια σειρά από δημοσιεύματα σχετικά, που δείχνουν προσπάθεια για προσέγγιση.²⁰

Προσπάθεια θεσμοθέτησης δύο επιπλέον επετείων έγινε με την ανάδειξη της Ένωσης Κέντρου και του Γ. Παπανδρέου στην εξουσία ,το 1960. Η πρώτη ήταν η ημέρα απελευθέρωσης της Αθήνας, στις 12^η Οκτωβρίου 1944. Ήταν συγκυριακή και απαντούσε στο αίτη-

16 Βόγλης Πολυμέρης, ο. π, σ.439-444, 452

17Χάγκεν Φλάισερ, ο. π. σ 68-69

18 Πασχαλούδη Ελένη, ο. π. ,σ. 417

19 Βόγλης Πολυμέρης, ο. π. , σ.452

20Χανδρινός Ιάσωνας, ο. π. σ. 201-203

μα της ΕΔΑ για επίσημη επέτειο ίδρυσης του ΕΑΜ ,ως επέτειο Εθνικής Αντίστασης. Γιορτάστηκε μία και μοναδική φορά στις 12/10/1964.

Η δεύτερη γιορτάστηκε από το 1962 έως το 1964 με πρωτοβουλία της ΕΔΑ που υιοθετήθηκε και από την Κυβέρνηση και ήταν η επέτειος της ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοποτάμου. Έκρηξη νάρκης με 13 νεκρούς και 45 τραυματίες έθεσε τέρμα στους εορτασμούς με κυβερνητική απόφαση.

Η προσπάθεια αυτή αποτέλεσε υπέρβαση των εμφυλιοπολεμικών διαιρέσεων, γιατί για πρώτη φορά θεσμικά αναγνωρίζεται το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ , διαχωρίζεται η Αντίσταση από τον Κομμουνισμό και απονομιμοποιείται η εθνικοφροσύνη.

Η προσπάθεια δεν τελεσφόρησε, γιατί έγινε αντικείμενο μικροπολιτικών συμφερόντων ανάμεσα στην Ένωση Κέντρου και την Αριστερά , κυρίως όμως γιατί διακόπηκε βίαια από την επιβολή της δικτατορίας το 1967.²¹

Η Ελλάδα ίσως είναι η μοναδική χώρα της Δυτικής Ευρώπης που ήταν αδύνατη η συγκρότηση μιας εθνικοαπελευθερωτικής συμμαχίας και πολύ περισσότερο η δημιουργία ενός συναινετικού αφηγήματος ,ανάλογου με αυτό των υπόλοιπων χωρών. Η ελληνική Αντίσταση χρειάστηκε την προσθήκη του επιθέτου «Εθνική» και την κάθαρσή της από αριστερές ιδεολογίες, ώστε να αναγνωριστεί επίσημα.²²

Έγιναν υπερβάσεις και εκ νέου αποσιωπήσεις. Αποσιωπήθηκαν πλευρές που θα κηλίδωναν το « ένδοξο παρελθόν» , όπως ο δωσιλογισμός, τα Τάγματα Ασφαλείας και η εξόντωση των Εβραίων. Απωθήθηκε στη λήθη η στρατιωτική εμπλοκή της Αριστεράς στον Εμφύλιο και η ήττα της. Σε αντίθεση αναδείχτηκε η ένοπλη αντίσταση στα χρόνια της Κατοχής ,οι διώξεις, οι εκτελέσεις και τα βασανιστήρια που υπέστη .Σε αυτό το «εθνικό» πλαίσιο η Αντίσταση λειτούργησε ως αντίβαρο στις κακές μνήμες του Εμφυλίου, ως παράγοντας ενοποίησης αλλά και νομιμοποίησης της Αριστεράς ως πατριωτικής δύναμης. Αφαιρώντας όμως το αριστερό στίγμα από την Αντίσταση, δόθηκε η δυνατότητα σε άλλες «συγγενείς» δυνάμεις να οικειοποιηθούν τον ιστορικό χώρο της και μάλιστα χωρίς να κουβαλάνε τις «αμαρτίες» της.

Έτσι το 1982, όταν κυβερνά το ΠΑΣΟΚ , ο Α. Παπανδρέου αναγνωρίζει την Εθνική αντίσταση 1941-44 σε μια προσπάθεια αντιδεξιάς συσπείρωσης .Προσδίδοντάς της εθνικά και λαϊκά χαρακτηριστικά την ενσωμάτωσε στην επίσημη μνήμη.²³ Καθιέρωσε ως εορτασμό την 25^η Νοεμβρίου , ημέρα της ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοποτάμου.

Οι αγωνιστές του ΕΑΜ αποκαταστάθηκαν και ηθικά αλλά και υλικά με την θεσμοθέτηση σύνταξης. Η ιδεολογία της Εθνικής Αντίστασης και η ιδέα της εθνικής συμφιλίωσης αποτέλεσαν ισχυρό αφήγημα , ώστε από το 1983 έως το 1985 συμμετείχαν στον εορτασμό όλες οι πολιτικές δυνάμεις.

Η αποπολιτικοποίησή της και η οικειοποίησή της από το ΠΑΣΟΚ που μεταφράζονταν σε αποδυνάμωση του ΚΚΕ ,οδήγησε το τελευταίο σε αποχή από τις εκδηλώσεις και στην καλλιέργεια της αποκλειστικότητας, ως προς την αντιστασιακή δράση. Το ΚΚΕ ενισχύει την βαλλόμενη πολιτική του ταυτότητα και λόγω των διεθνών εξελίξεων, με έκδοση μαρτυριών, ανεγέρσεις μνημείων και περιχαρακωμένους εορτασμούς.

Από το 1992 και μετά την κατάργηση των συντάξεων των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης από τη δεξιά κυβέρνηση του Κ. Μητσοτάκη ,οι επετειακές εκδηλώσεις γίνονται αποκλειστική υπόθεση του ΚΚΕ .

²¹ Πασχαλούδη Ελένη, ο. π.,σ. 420-423

²² Χανδρινός Ιάσωνας, ο. π., σ. 192-193, σ. 197-198

²³ Βόγλης Πολυμέρης, , ο. π ,σ. 453-455,

Ο εορτασμός των 50 χρόνων από τη δημιουργία του ΔΣΕ και την έναρξη του εμφυλίου απευθύνεται στο παρόν και στην ανάγκη του να επιβεβαιώσει τη ριζοσπαστικότητά του και τη διαφοροποίησή του από τις άλλες πολιτικές δυνάμεις.

Η προσπάθεια ανασύνθεσης αυτής της εφιαλτικής περιόδου στην ιστορία της χώρας μας, μετά από μια σιωπή 45 χρόνων και με στόχο τη διεκδίκηση της ιστορικής μνήμης, δημιουργεί παραμορφωμένη εικόνα. Η εξιδανίκευση εμποδίζει τη διαδικασία της κατανόησης, της αμφισβήτησης, της συγχώρεσης.

Ο εορτασμός της Εθνικής Αντίστασης ποτέ δεν έγινε εθνική επέτειος, ούτε καθιερώθηκε ως αργία ή αυτόνομη σχολική γιορτή. Υποβαθμίστηκε στα σχολικά βιβλία και δεν εντυπώθηκε στη συνείδηση των νέων γενεών πολιτών.²⁴

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η θεσμοθέτηση των επετείων, είτε πραγματικών γεγονότων είτε κατασκευασμένων,²⁵ επειδή σχετίζεται με τη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης είναι αντικείμενο παρέμβασης της εκάστοτε εξουσίας και της κυρίαρχης αντίληψης. Διέπεται από πολιτικά κριτήρια και εξυπηρετεί πολιτικούς σκοπούς, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί συσπειρωτικά, παραδειγματικά και εθνικοπλαστικά. Η καθιέρωση της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, πληρεί όλα αυτά τα κριτήρια για τη διαμόρφωση της επίσημης ιστορικής μνήμης. Παρά την κατάρρευση της εθνοφροσύνης, το ιστορικό μας αφήγημα παραμένει εθνικοκεντρικό με αναφορές στην ιστορική συνέχεια και το ένδοξο παρελθόν μας.

Η διάσταση ανάμεσα στις εμπειρίες των ανθρώπων και στην «οργανωμένη» ιστορική ερμηνεία δημιουργεί εντάσεις. Ο εμφύλιος αποτέλεσε ένα κομβικό ιστορικό σημείο για όσους τον βίωσαν αλλά και ένα φίλτρο μέσα από το οποίο όλες οι διαδοχικές γενιές κατανόησαν τη δεκαετία του '40 και καθόρισαν το ιστορικό παρόν τους. Αποτέλεσε όμως παραφωνία που δεν είχε θέση στο ιστορικό αφήγημα. Οι αντίπαλες συλλογικές μνήμες μέσα από συγκρουσιακές διαδικασίες μεταβαλλόμενης έντασης, συγκρότησαν ανάλογης ισχύος πολιτικές ταυτότητες. Χρησιμοποίησαν τη μνήμη επιλεκτικά ανάλογα με την ιστορική συγκυρία.

Έγιναν προσπάθειες υπέρβασης τις τελευταίες δεκαετίες, υπάρχει μεγάλος όγκος μαρτυριών και ποικιλόμορφων ιστορικών πηγών που μας επιτρέπουν να αναλύσουμε και να ερμηνεύσουμε τα γεγονότα χωρίς αποσιώπηση, συγκάλυψη ευθυνών, περιδεδωχένων πληγών, ιστορικούς συμψηφισμούς. Εξάλλου οι παγκόσμιες εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών μας επιβάλλουν να μιλήσουμε για τα ρήγματα της ιστορίας μας. Όσο απομακρυνόμαστε χρονικά από τη δεκαετία του 1940-49, τόσο θεωρούμε όλο και περισσότεροι ότι το παρελθόν αυτό είναι όλων μας και οφείλουμε να το αντιμετωπίσουμε και να το αποδεχτούμε.

24 Η Εθνική Αντίσταση καθιερώθηκε να γιορτάζεται στα σχολεία μαζί με την επέτειο του Πολυτεχνείου, στις 17 του Νοέμβρη. Δεν συνδέθηκε με την επίσημη επέτειο εορτασμού της εμπλοκής της χώρας μας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και της Κατοχής. Πλέον είναι αμφίβολο εάν αναφέρεται στις εορταστικές εκδηλώσεις του Πολυτεχνείου, έχει αποδυναμωθεί και έχει καταργηθεί. Πασχαλούδη Ελένη, ο. π., σ. 424-435

25 Η επέτειος «της Εθνικοσωτηρίου Επανάστασεως της 21^{ης} Απριλίου» και η ημέρα της ονομαστικής γιορτής του τέως βασιλιά Κωνσταντίνου, είχαν θεσμοθετηθεί ως εορτασμοί και ως επίσημες αργίες. (από προσωπική μνήμη)

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Φλάισερ Χάγκεν, « Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη δημόσια ιστορία», Νεφέλη, Αθήνα, 2008
2. Βόγλης Πολυμέρης, «Η δεκαετία του 1940 ως παρελθόν: μνήμη, μαρτυρία, ταυτότητα», Τα Ιστορικά, τόμος 25, τεύχος 47, 2007, σελ. 437-456
3. Πασχαλούδη Ελένη, «Η Εθνική Αντίσταση στον επετειακό χάρτη της μεταπολεμικής Ελλάδας» στο Σ. Δορδανάς, Β. Λάζου κ.ά. (επιμ.), Κατοχική βία, 1939-1945. Η ελληνική και ευρωπαϊκή εμπειρία, Ασίνη, Αθήνα, 2016, σελ. 415-435
4. Χανδρινός Ιάσοντας, «Εθνική Αντίσταση: Ιστορικές, πολιτικές και θεσμικές εννοιολογήσεις από το 1941 στο σήμερα», στο Κ. Γαρδίκια, Α.Μ. Δρουμπούκη, κ.ά (επιμ.), Η μακρά σκιά της δεκαετίας του '40. Πόλεμος – Κατοχή – Αντίσταση – Εμφύλιος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2015, σελ. 191-213
5. [Γιατί η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στον κόσμο που γιορτάζει την αρχή ενός πολέμου και όχι το τέλος του | iefimerida.gr](#), (21-12-2017)
6. <http://koutroulis-spyros.blogspot.gr/2010/10/taber.html> / (21-12-2017)